

KOLM
ISAMAALIST
KÕNET

Harri Puskar
Meelis-Lauri Erikson
Aarand Roos

KOLM
ISAMAALIST
KÖNET

Koostaja: *Ingmar Kurg*

Hindamiskomisjoni koosseis:

pedagoog *Heiki Haljasorg*

kirjanik *Tõnu R. Kallas*

ajakirjanik *Sirje Semm*

kirjanik *Tõnu Õnnepalu*

vaimulik *Avo Üprus*

Kujundaja: *Külvi Kurg*

Kõik õigused kaitstud: SA Eesti Kirik, 2011

ISBN 978-9949-21-669-7

Sisukord

Saatesõna. *Tõnis Lukas*

Noor Eesti ja Eesti noor. *Harri Puskar*

Eesti vaimust. *Meelis-Lauri Erikson*

Mis värvi on Vabariik? *Aarand Roos*

Saatesõna

*«Tema on koguni tee laanest läbi raiunud, kus nüüd paljud vaimustusega edasi sammuvad; tema on tööriistad kätte annud, kellega järeltulejad uusi sihtisid edasi ajavad, kus tarvis näevad olevat. Tema on lõkke põlema pannud, mis kangeste loidab ja mõndagi oma ohvriks neelab,»
kirjutas Carl Robert Jakobsoni kohta pärast tema surma Matthias Johann Eisen.*

Kolm isamaalist kõnet, mille pidas Carl Robert Jakobson aastatel 1868–1870 Tartus Vanemuise Seltsis, on eestlastele alati tähenduslikud olnud. Need kõned andsid meile teatud kammertooni eestlaseks olemisele ja rahvuslikule identiteedile.

Nad kirjeldasid rahvusliku ärkamise romantilises vormis meile meie oma ajalugu ja sõnastasid väärtusi, millest lugu pidada. Selles mõttes jäävad need kõned oma aega, kuid on arusaadavad ka tänapäeval, sest on olnud omamoodi vaimseks sillaks ärkamisajast praegusesse.

Needsamad küsimused eestlaseks olemisest ja väärtustest, mis rahvuslikkust kannavad, on igikestvad. Need küsimused olid olulised Vabadussõjas võitlejatele, hiljem riiki üles ehitades ja Teise ilmasõja lootusetuna näivates võitlustes ning pimeduses ekseldes pärast seda. Samad küsimused esitasime endale iseseisvust taastades ja Euroopa Liitu astudes. Nüüd seame suurimaks sihiks rahva püsijäämise.

Aeg-ajalt on igaühel meist ka niisama kasulik kas või iseendale maha pidada oma kolm isamaalist kõnet. Sõnastada rahvuslikke väärtusi ja mõtestada eestlaseks olemist. Riigi aastapäev annab selleks hea põhjuse.

Tervitades teie **Tõnis Lukas**
haridus- ja teadusminister

Noor Eesti ja Eesti noor

Harri Puskar
gümnasist, 18-aastane

Head Eesti kodanikud, soovin teile parimat päeva ilusate mõtetega meie kallist ja ainsast kodumaast!

Mina olen Eesti gümnaasiuminoor Harri, sündinud ja üles kasvanud iseisvas Eestis. Minu ja paljude minu eakaaslaste jaoks on kätte jõudnud tähtsaim aeg elus. Just meie tänastest pisitegudest kasvab välja loov elutöö, mis usutavasti aitab Eestil läbi raskuste säravaimate tähtedeni jõuda. Meil kõigil on omad ambitsioonid ja ideed. Meis kõigis leidub idealismi.

Ka taasiseseisvunud Eestit kui riiki võib piltlikult võrrelda noore inimesega. Veetnud tormilise lapsepõlve, tõestas ta, et suudab iseseisvana hakkama saada ja määrata sihte. 1995. aastal hakkas ta usinaks koolipoisiks, mis

päädis eduka eksamite sooritamisega ja aastal 2004 kooli lõpetamisega ehk Euroopa Liitu vastuvõtmisega.

Nüüdseks on temast saanud võrdne raukade keskel, kes on suutnud viimastel aastatel kõiki üllatada oma suure vastupanuvõimega raskele haigusele – ülemaailmsele majanduskriisile. Käesoleva aasta alguses täitis ta oma viimase utoopilisena tundunud suure lapsepõlveunistuse – euro kasutuselevõtu.

Raskeid katsumusi, kus Eesti pidi toestama oma elujõulisust, on tal veel jagunud 1990ndate algusse, sama kümnendi lõppu ja ka aastasse 2007. Lisaks on tal igal aastal mõni pisem tõbi kallal olnud, aga sellest hoolimata on ta püsinud üllatavalt sitke ja tubli.

Samuti nagu meieealised peab ka tema otsustama, mis ta oma eluga edasi teeb. Erinevalt meiesugustest lihtsurelikest kestab riik sadu, isegi tuhandeid aastaid.

Ka temas leidub kogenematust, kõhklemist ja uljaspäisust ning idaneb kummalisi ning isegi utoopilisi ideid.

Et aru saada, mida edasi teha, on ta pidanud enda jaoks lahti mõtestama, mis on ta põhieesmärk, missioon ja visioon. Ja ta on otsustanud:

- ◆ tuleb tagada eesti rahva ja keele püsijäämine. Eesti kultuur peab olema tugevam globaliseerumisest;
- ◆ Eestist ei tohi saada kastiühiskond;
- ◆ Eesti ei tohi anda liiga palju oma suveräänsusest ühinevasse Euroopasse. Me peame tagama oma sõltumatuse maailma vägevatest;
- ◆ Eesti ei tohi olla sõltuv vaid ühest suunast pärit ressurssidest. Peab olema ka teisi võimalusi;

- ◆ Eestist ei saa asja, kui meil valitseb kontrast: läänelik suurlinn ja igav kol-kaküla;
- ◆ Eesti majandus peab olema mitmekesine ja uuenduslik. Me ei tohi lan-geda võlaorjusesse!;
- ◆ Eesti rahvuslik julgeolekupoliitika peab tagama sõjalise konflikti korral vastupanuvõime. Ainult NATOle ei saa lootma jääda. Kes end ise ei kait-se, seda ei kaitse ka teised!

Tublid Eesti noored! Meie valitseda saab see ühiskond ja ükskord me päran-dame ta meie oma lastele. Millist Eestit me tahame aastaks 2043, kui meie kodumaa saab 125-aastaseks? Millisest Eestist me unistame, kui siin elavad meie lastelapsed? Kas Euroopa ühiskodu stagneerunud kaugest provintsist või Euroopa ühest keskusest, kus elab rahvas, kes «on väike arvult, aga suur vaimult», nagu on öelnud suurmees Jakob Hurt?

Mida me saame teha, et Eestit arendada? Võime küll kaugele välismaale minna, kuid me ei hakka sealt ainult sünnimaale raha saatma, vaid tuleme ise paari aasta pärast koju tagasi, kaasas kõige paremad kogemused ja oskused.

Tunneme end mõnusalt, aga oleme aktiivsed ja kohusetundlikud. Me ei tee Eestist ja patriotismist endale püha lehma, vaid armastame oma kodukohta ja täidame oma kodanikukohust.

Head Eesti noored, ärgem nurisegem, nagu teevad seda mõnikord meie vanemad: «Kas me sellist Eestit tahtsime?»

Meie ei löö käega, et mõisa köis, las lohiseb! Meie oleme sündinud ja kasvanud vabas Eestis, meie oleme uued eestlased. Olgem nagu mõisaomanikud, kelle mõis on Eesti!

Eestlastel on hea vanasõna «Kus viga näed laita, seal

tule ja aita!». Sedasama mõtles ka John F. Kennedy, kes ütles: «Ära küsi, mida riik saab teha sinu heaks, vaid küsi, mida sina saad teha riigi heaks.»

Mõisaomanikud olid ka meie vaaremad ja -isad, kuid neilt võeti mõis 1939. aastal vägisi käest. Nad olid küll valmis selle eestlaste verest ja higist läbi imbunud mullapinna kaitseks relva haarama, kuid hoop selga tuli meie toonaselt alalhoidlikult juhtkonnalt.

93-aastane Eesti riik – sind vajab Eesti rahvas! Sinu eesmärgiks peab olema eesti rahva ja eestluse püsimajäämine. Haritud Eesti noor, sind vajab Eesti rahvas. Sinu eesmärgiks peab olema Eesti riigi arendamine ja kujundamine.

Kutsun sind Vabariigi tähtpäevadel viima lilli või süütama küünlaid Vabadussõja sammaste juures ja meenutama neid meie rahva tütreid ja poegi, kes on andnud elu selle eest!

Lõpetan mulle hinge läinud sõnadega 24. veebruaril 1918 avaldatud

Iseseisvusmanifestist, kus põhjendatakse, miks on vaja ühineda kodumaa ehitamise pühas töös: «Meie esivanemate higi ja veri, mis selle maa eest valatud, nõuab seda, meie järeltulevad põlved kohustavad meid selleks.»

Elagu Eesti!

Eesti vaimust

Meelis-Lauri Erikson

vaimulik, 40-aastane

Mõnikord vaatad aknast välja või taevasse, ja teed oma töös pausi. Tegelikult kuldaväärt hetk, sest siis võib juhtuda, et vaim tuleb peale.

Mis see vaim siis on, küsid sa. Ma ei teadnudki, et selline asi on olemas, kuigi, jah, nüüd mõtlen küll, et ... Ega vaim ei oleks vaim, kui ta oleks kergesti tabatav ja kirjeldatav. Aga ta võib laskuda inimese peale ja niimoodi me tajumegi teda.

Jumal on vaim. Egon Friedell on kirjutanud, et Jumal on igal rahval isesugune. Vanad kreeklased löid endile galerii isekatest, laiskadest ja himuratest inimestest, keda nad jumalateks nimetasid. Muidugi, me kõik armastame soojust ja mugavust ja headust. Hindu, kes on sügavalt veendunud oma eksistentsi mõttetuses, otsustas, et edaspidi usub ta ainult tühjusesse. Nii me võtame omaks teatavad

käitumismallid – need on saanud juba harjumuslikuks. Ei nõua ju erilist pingutust järgida ühiskonnas ammu välja kujunenud ja aktsepteeritud reegleid, mida on kõikidel aegadel ja igas ühiskonnas voorusteks peetud. Kuid vaim on igal pool isesugune.

Milline siis on see Eesti Jumal? Eesti vaim? Kas on sellist asja üldse olemas? Vaimu oskavad vast kõige selgemini kirjeldada muusikud, kunstnikud ja kirjanikud. Kristjan Raua või Jüri Arraku pilte vaadates, Tammsaaret või Runnelit lugedes tunneme ära – need olemegi meie. See on nii tuttav veidi valuliku visaduse, pisut põhjamaise raskemeelsuse, varjatud rõõmude ja igavese iroonia poolest.

Euro tulekuga on vist nii mõndagi muutunud meie mõttelaadis. Ise tunnen, kuidas ma eurot pihus hoides mõtlen, millal see Euroopa-reis ükskord lõpeb ja koju tagasi jõuan. Aga ma ju olen siin! Elangi juba Euroopas. Kummastav tõdemus.

Eks raha ole midagi enam kui rikkuse ekvivalent. Kui soovid, siis on ka see vaimu kandja. Vanasti teatas valitseja portree rahatähel igasse impeeriumi nurka, keda tuleb kummardada. Nüüd seda nõuet enam ei ole, kuid too veidralt äraspidine tõdemus saadab mind ikka veel.

Alati on Euroopa vana vaimu toitnud ka äärealad. Need on väikerahvad, kes on seda rikastanud, kui mitte oma rahvusliku eripärga, siis vaimu vahendamise kaudu. Kafka oli juut, Joyce oli iirlane, kui mainida ainult kaht näidet.

Meenub üks värss Kalju Lepiku luuletusest, mis on kirjutatud Rootsis, lootusega mitte kunagi kodumaale tagasi jõuda. See värss väljendab poeedi lapsepõlveelamust koduses Koeru kirikus: «Ja altari kohal on imelik pilt – mees mere pääl paljajalu». Tõepoolest imelik pilt. Luuletaja on siin midagi sisulist tabanud.

Arvan, et kuni suudame millegi üle imestada, siis oleme eluterved. Imetleda Looja loomingut, mis on mõnikord arusaamatu, mõnikord jube, kuid ometi peidab kõiges ilu. Imetlusvõime on vastand kõikenäinud ja kõigega kursisolevale blaseerumusele. Vahest on just see meie rahvuslik väärtus, mis oleks panus üldisesse vaimsesse fääri, mida me nimetame Euroopa kultuuriks.

Kahtlemata on rahvuslik väärtus ka vaikus. Jah, lihtsalt vaikus ilma müra ja lärmita, ilma sagina ja sahmimiseta. Paus, mis pole tühi, vaid vaimust täidetud, kui saab rahulikult paljude asjade üle järele mõelda.

Me oleme muidugi ka usinad õppurid maailma koolis. Kuid kõige selle hea kõrval, mida oleme omandanud lääne demokraatia üldiste inimõiguste ja suurepärase leiutiste kaudu, oleme vastu võtnud ka halba. Kui oleme tahtnud üht, siis otsekui salakaubana tuleb sealt kaasa ka see, mida me ei soovi. Aga kuidas saada ainult ilma halvata? Mingit filtrit vahele panna on

väga raske – seda saab teha võib-olla igaüks isiklikult, aga see ei kehti kogu rahva kohta.

Kas panid tähele, kuidas rahvas nimetas euro kasutuselevõttu? Ta nimetas seda «euro tulekuks». Näib, et ikka on meile midagi «tulnud». Olgu tegu siis võõraste vallutajatega või mingite meie enda tehtud otsustega, ikka räägime tulemisest. Justkui laseksime igasugused tulemised endast üle tuisata.

Ehk leidub siin ka mingi seletus, kuidas meie tilluke rahvakild siinsel Läänemere tuulisel rannal nii kaua vastu on pidanud. Ja kuidas ta kavatseb kesta veel edaspidigi.

On väidetud, et keel on siiski midagi enamat kui suhtlemine. Keel, milles mõtleme ja millesse tõlgime. Keel, mida nimetame emakeeleks. Keel on ka mõtteviis. Eesti keelt peetakse mittedoomeugrilikuks just tema

tihedate kontaktide pärast indogermaani maailmaga.

Siinne maanurk pole kunagi olnud isoleeritud, vaid ikka on meil olnud tihe kontakt muu maailmaga. Võid muidugi minna kuskile soosaare onni elama, et vältida progressi, ühiskonna tunnustatud väärtusi ja ristiisku, kuid kõige selle tarbija oled ikkagi.

Juba ainuüksi vastandamise kaudu. Ka keele kaudu, mis alati sinuga kaasas käib. Lihtsalt hämmastav, kui palju on eesti keelde tulnud sõnu saksa keelest, samuti rootsi keelest ja vene keelest. Näed siis, jälle kasutasin sõna «tulnud». Nii on keelgi vaimu edasikandja.

Vabariigi päev on üks selline päev, mil tuleks rahulikult maha istuda ja mõelda. Mõelda, mis see siis õieti on, mida tähistame.

Enam pole nii väga kuulda teada-tuntud kurtmist, kas me sellist vabariiki tahtsime. Loodetavasti on selle taga eluterve hoiak – kaua sa ikka kurdad ja halad! Oleks aeg vabastada oma mõtted. Meil on vabadus arvata

oma riigist, mida iganes tahame, kuid ka vabadus luua oma eluga midagi head ja meelepärast.

Vaim ei sure. Ta on esmane, alati ja kõikjal. Kõik muud maised märgid sünnivad vaimust. Vaadake tänast Eestit läbi vaimu prisma, seda, mis meil on sündinud – seda polegi nii vähe. Vaadake maad ja rahvast, merd ja metsa, kirikuid ja kivimürakaid, põlispuid ja põldusid. Kõike seda rikkust tajutakse eriti selgelt siis, kui pärast laias maailmas ringirändamist koju tagasi tullakse.

Mis värvi on Vabariik?

Aarand Roos

kirjandusteadlane, 70-aastane

Minu majas elas ammu enne mind üks mees, kes on saanud kuulsaks lauluga «Mis värvi on armastus?». Värvidest tunneme ju kõik rõõmu, eriti omane on see lastele, kes hea meelega lisavad värvi raamatute mustvalgetele piltidele ja vahel ka muudele vabadele pindadele, kuhu ehitusmeister värvi ette näinud ei ole.

Mida üks või teine värv sümboliseerib, selle üle võib ju arutada ja sellest lauldagi. Selgub, et arusaam värvidest kui tähenduse kandjaist erineb kultuuriti. Euroopa moodustab selles suhtes üsna ühtlase piirkonna.

Valge on puhtuse, süütuse ja pühaduse tundemärk. Must on surma, leina ja õnnetuse värv. Hall sümboliseerib argipäeva ja igavust. Sinine on truuduse värv. Roheline iseloomustab lootust ja arengut, kuid ka ebaküpsust.

Punane on tule ja vere värv, mida seotakse armastuse, elu ja rõõmuga, kuid samaaegselt kuulutab see ka vastuhakku ja revolutsiooni. Purpur sümboliseerib kuninglikkust, lilla väarikust, kuid ka sõprust, ja kollane valskust. Nii sai ka laulumees Uno Loop vastuse oma küsimusele – teatmeteose kaudu.

Heidaksin siiski pilgu sellesse ühiskonda, mida pidime taluma pool sajandit, enne kui võisime jätkata omaenda riigi ehitamist sealt, kus see oli aastal 1939 vääramatute jõudude tõttu pooleli jäänud.

Pärast veripunaseid aastaid 1940–1945 hakkas selgelt domineerima üks värv: hall. Keset hallimast hallimat aega elas meis ometi edasi helesinine lootus omariikluse taastamisele. Kes kandis seda vaikselt oma südames, kes julges sellest pajatada oma lähikondlaste keskel, kes julges seda avalikult kuulutada ja sai selle eest võimudelt karistada – ent lootus elas meis kindlalt edasi ja hakkas idanema.

Meil on sinakas meri ja meie pea kohal laiub sinine taevavõlv. Maa-

kamar, kui see on haritud, on must, muidu täidab seda lõpmatu rohelus. Talvel – kõik valge. Ilusa ilma korral paistab ülevalt suur kollane päikese-ratas nagu koolijütsi piltidel, mida ta on isale-emale vaatamiseks joonistanud. Puudub vaid punane, muidu on vikerkaarevärvid platsis.

Näib, et selle kirju pildi pärast peame vabariigi värvi otsima pigem sümbolite vallast. Seame silmad Eesti rahvuslipule, mille värvide sümboolika leiame lipulaulus, mille sõnad seadis kirikuõpetaja Martin Lipp aastal 1897.

Tema luuletusel «Eesti, Eesti, ela sa!» oli algsest viis salmi: sisse-juhatav ja lõpetav salm raamivad iga lipuvärvi tähendusele pühendatud salme.

Helilooja Enn Võrk viisistas selle aastal 1922, kusjuures töö käigus lühenes teksti keskmine osa kahe salmi võrra. Nii jäi kolme värvi seletusest välja informatsioon valge kohta.

Esimesele salmile «Kaunistagem eesti kodad kolme koduvärviga...» järgneb teise salmi «Sinine on sinu taevas ... Must on sinu mullapinda, mida higis haritud / Must on kuub, mis eesti rinda vanast juba varjanud». Ja siis kolmandas salmis on kõik kolm värvi koos: «Sinine ja must ja valge kaunistagu Eestimaad».

Aga mida sümboliseerib valge? Eks üldiselt pakutakse vastusena puhust või puhast südametunnistust. Aga – üllatus, üllatus! – teksti autoril on hoopis «Valges ehtes Eesti kased / Kaunistavad kodumaad».

Eestimaalastena me võime mõtiskleda koguni kahe riigi üle, millega oleme õiguslikult seotud. Oleme juriidiliste aktidega Eesti Vabariigi kodanikud, aga paljude meie usu põhjal ka taevase kuningriigi kodakondsed. Need riigid on oma asukoha tõttu teineteisest niisama kaugel kui taevas ja maa. Ent inimese ja rahva eluloos pole nende vahemaa kuigi suur. Neid ühendab meie usk nendesse, meie hoiak, meie valikud.

Mis värve pakub meile ristiusk? Ja mis on usul ühist värvidega? Selles küsimuses on Piibel kaunikesti konkreetne: ristiusku iseloomustavad värvid on punane ja valge!

Vastav piiblisalm andis ennast kergesti leida. Prohvet Jesaja raamatu esimeses peatükis on kirjas Juuda suguharu patud ja prohveti manitsus tõsiseks patukahetsuseks. 18. salmis ütleb ta: «Kuigi teie patud on helepunased, saavad need lumivalgeks; kuigi need on purpurpunased, saavad need villa sarnaseks.»

Vanemates piiblitõlgetes on «helepunaste» asemel «veripunased», nagu esineb ka mitmes teises meile tuttavas keeles. Selle sõna valik annab kahtlemata palju dramaatilisema efekti, sest kes meist hindaks, kumb on hullem, kas helepunane või tumepunane patt? Äkki on hoopis nii, et mida heledam, seda lahjem? Vähemalt poliitilises

keeles peetakse roosat palju kahvatumaks vasakpoolseks kui punast.

Teiseks juhatab «veripunane» meie süü kõige sisemasse, inimelu eksistentsi lätteni. Ilma vereta ei oleks meil elu, õpetati meile juba algkoolis, samuti seda, mida toob kaasa verest tühjaks jooksmine – või kuriteo puhul kellegi vere valamine.

Verel on kahtlemata tugev sümboolne tähendus, millest on aru saadud kõigil aegadel ja kõigis kultuurides. Arvatakse, et veres peitub elava olendi hing. Nii religioossete rahvaste kui ka püstipaganate seas on iidsetest aegadest ohverdatud kas looma või süüta inimese verd, et lepitada jumalaid. Ohver tähendas millestki loobumist.

Ohverdati mitte seda, mis üleliigne, vaid seda, mida kalliks peeti: loomadest alati veatu isend ja inimohvri puhul mitte vangi langenud vaenlane, vaid ohvri toojale meelepärane inimene. Meie aja inimesed võivad seda küll barbaarseks pidada, kuid niisugune ajalooline taust on ka läänemaisel tsivilisatsioonal ja kultuuril.

Meie peame ilukõnesid oma riigile ja kõigele sellele, mida riik meile sümboliseerib. Kuid aeg-ajalt oleks kohane küsida eesti rahvalt ja seega ka iseendalt: mis ohvrit oled sina, isamaalane, valmis tooma oma riigile, Eesti Vabariigile? Sellele pidid möödunud sajandil kümned tuhanded vastama mitte just sõnadega, vaid omaenda eluga – ühed sõdade aegu, teised vangilaagrites. Siinkohal oleks õige hetk vaikseks leinaminutiks!

Uues Testamendis kõneldakse kõikidest kõige suuremast ohvrist: Jumal ise ohverdab oma Poja meie eest. Mäletan paljude aastate tagant üht dramaatilist jumalateenistust ühes Ameerika presbüterlikus kirikus. Kolgata sündmuste teksti loeti üksikute salmi de kaupa, ja siis oli kuulda esimese naela löömise kurjakuulutavat metalset heli. Veel paar salmi – ja järgmise naela sisselöömine.

Peaaegu märkamatult läks kirikusaal haamrilöökide

saatel järjest pimedamaks. Kui viimane nael oli löödud, oli saal juba pilka-
selt pime. Veel mõni hetk hauavaikust, siis avanes kiriku eesotsas üks uks
ja kirikulised astusid vaikides pimedusest heleda päikese kätte. Milline või-
mas valgus! Surmast ellu!

Mõistagi ei seisne meie usujõud surmas, veriselt punases, vaid sellele
järgnevas ülestõusmises – helevalges taevaste avanemises igavese elupai-
gana nendele, kes usuvad. Ja sellest me laulamegi.

Ühe laulu pealkirja alla on koguni ära trükitud, et autor on laulusõnad
seadnud siin osundatud kirjakohtadele – Jesaja 1:18. See on «Vaimulikes lau-
ludes» number 283, mille refräänis leiduvad sõnad «Lumest valgemaks,
lumest valgemaks». Niisiis, jõuame kõige kroonina välja tõdemuseni, et
sinist musta mulla pinnalt armastavale eestlasele on igaviku värv valge,
lumest valgem valge.

Kõnevõistlus «Kolm isamaalist kõnet» seoses Eesti Vabariigi 93. aastapäeva tähistamisega seadis eesmärgiks kõneleda Eestile omastest väärtustest, millele rajaneb meie tulevik. Võistlus korraldati Siseministeeriumi «Kodanikualgatuse toetamise arengukava» raames projektiga «Kirikute kaasamine kodanikuühiskonna arengusse».

Parimad kõned salvestatakse Pereraadios ning publitseeritakse kahes kogumikus.

SISEMINISTEERIUM
Estonian Ministry of the Interior